

به نام ایزد یکتا

سفرنامه
جلال الملک

«جعفرقلی خان اعتمادی، معین السلطان»

تصحیح و اضافات : امید شریفی

سرشناسه : معین السلطان، جعفرقلی، قرن ۱۲ق.
 عنوان و نام پدیدآور : سفرنامه جلال الملک «جعفرقلی خان اعتمادی، معین السلطان»/تصحیح و اضافات امید شریفی؛
 یراستار آزاده رحیمی.
 مشخصات نشر : تهران : انتشارات ایران شناسی، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری : ۲۴۰ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۵۱-۵۳-۵
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : معین السلطان، جعفرقلی، قرن ۱۲ق. — سفرها — خاطرات
 موضوع : سفرنامه‌های ایرانی — قرن ۱۲ق.
 موضوع : Travelers' writings, Iranian -- 19th century
 موضوع : ایران — سیر و سیاحت — قرن ۱۲ق.
 موضوع : Iran -- Description and travel -- *19th century
 شناسه افزوده : شریفی، امید، ۱۳۵۴ — مصحح
 DSR1379
 رده بندی کنگره : ۹۵۵/۰۷۳۵۰۴۲
 رده بندی دیویی : ۸۳۷۵۷۶۱
 شماره کتابشناسی ملی :

www.ketab.ir



IRANSHENASI Publishing

سفرنامه جلال الملک «جعفرقلی خان اعتمادی، معین السلطان»

انتشارات ایرانشناسی [ناشر] • امید شریفی [مصحح]
 آزاده رحیمی [ویراستار] • منیژه احمدی طهرانی [صفحه‌آرا و طراح جلد]

ISBN 978-600-8351-53-5

چاپ اول ۱۴۰۰ • ۵۰۰ نسخه • چاپخانه صنوبر [چاپ، لیتوگرافی و صحافی]

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات ایرانشناسی محفوظ است.
 هرگونه چاپ، تکثیر، ترجمه، بازنویسی، نسخه‌برداری و همچنین انتشار دیجیتالی، صوتی
 و... بدون اجازه کتبی از ناشر، ممنوع و قابل پیگرد قانونی است.

© Iranshenasi Publishing 2021

© کپی‌رایت ۱۴۰۰ انتشارات ایرانشناسی

تهران-خیابان طالقانی، خیابان بهار شمالی، کوچه طباطبائی، پلاک ۶، واحد ۱

کدپستی ۱۵۶۳۶۵۵۷۱۱ • تلفن: ۷۷۵۳۱۸۲۵ - ۷۷۵۳۹۸۵۹ • فکس: ۷۷۶۳۸۶۸۷

www.iran-shenasi.com

info@iran-shenasi.com

فهرست

پیش‌گفتار..... ۹

بخش اول / تحلیل سفرنامه ۱۲

مقدمه.....	۱۳
خاندان جلال‌الملک.....	۱۹
جلال‌الملک در دوران ناصرالدین‌شاه.....	۲۲
از لقب جلال‌الملکی تا لقب حاجب‌الدولگی و معین‌السلطانی.....	۲۴
جلال‌الملک و مشروطیت.....	۲۶
ناصر اعتمادی، فروزندی ناشر‌گذار.....	۲۹
شخصیت جلال‌الملک.....	۳۳
الف) ساده‌تر از برادر.....	۳۶
ب) شکار، بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی جلال‌الملک.....	۳۷
دلایلی در تعلق سفرنامه به جلال‌الملک.....	۴۰
صاحب‌دیوان، حاکم بلامنازع شیراز.....	۵۰
شیراز در سال ۱۳۰۳ قمری.....	۵۶
رقابت عمو و برادرزاده در شیراز.....	۶۱
جشن خلعت دادن.....	۶۳
باغ‌های شیراز.....	۶۶
بازسازی آرامگاه سعدی و حافظ.....	۷۱
مشخصات نسخه خطی.....	۷۳
شیوه تصحیح.....	۷۶
تفسیر سفرنامه.....	۷۹
همراه با جلال‌الملک در این سفر.....	۸۱

۱۲۹	حرکت از تهران
۱۲۹	منزل پیک
۱۲۹	کوشک بهرام، مکانی خوش آب و هوا
۱۳۰	از گل تپه تا کاروانسرای منظریه
۱۳۰	ساختن پل
۱۳۱	قم، شهری بدون یخ
۱۳۱	عبور از میان بازار میرزا هاشم خان کاشان
۱۳۲	گذر از قهرود و مهرچه خورت
۱۳۲	توقف در اصفهان
۱۳۳	از مرغ تا قمشه
۱۳۴	به سمت مقصودبیگ
۱۳۴	ایزدخواست کشتی مانند
۱۳۵	زمین خوردن جلال الملک
۱۳۵	پیرمردی زنده دل
۱۳۶	فراوانی گورخر
۱۳۶	شکار آهو
۱۳۷	ملاقات با تلگرافچی
۱۳۷	از امیرآباد تا فیض آباد
۱۳۸	گله های آهوی کوه بل
۱۳۹	در خان خوره
۱۳۹	شب در چاپارخانه دهبید
۱۴۰	خانه کرگان
۱۴۱	دزدی در مشهد ام النبی
۱۴۱	دیدار از پاسارگاد

۱۴۲	روستاهای خاندان قوام
۱۴۳	ساخت کاروانسرای سنگی قوام آباد
۱۴۳	گردش و شکار در دهات صاحب دیوان
۱۴۴	توصیف تخت جمشید
۱۴۵	دیدن آتشکده زرتشت
۱۴۷	بند امیر و بازی آب بازها
۱۴۷	از زرقان تا باغ جرد
۱۴۹	مراسم خلعت پوشی
۱۴۹	بناهای کریم خانی
۱۵۰	باغ دلگشا
۱۵۱	بازدید از قبر سعدی
۱۵۱	رفتن به حافظیه
۱۵۲	باغ جهان نما و باغ نو
۱۵۲	باغ تخت
۱۵۲	باغ رشک بهشت
۱۵۳	گردش در صحرا
۱۵۳	گردش و شکار
۱۵۴	بازدید از قورخانه
۱۵۵	مسجد وکیل
۱۵۵	عمارت قوام
۱۵۶	مسجد و خانه مشیرالملک
۱۵۶	زیارت شاه چراغ
۱۵۷	شکار با جلال الدوله
۱۵۷	مسجد بردی
۱۵۸	کوه برفی
۱۵۸	چشمه جوشک
۱۵۹	حمام وکیل
۱۵۹	قرآن دروازه قرآن و چاه مرتضی علی

«در اصفهان از تخریب بناهای باشکوه دوران صفوی بسیار آزرده‌خاطر گشتم. در روز ملاقاتم با ظل‌السلطان، این موضوع را بیان نمودم و آن را عملی دور از شأن سلاطین و بزرگان نامیدم. ظل‌السلطان، حکم ناصرالدین‌شاه را نشانم داد که در آن صراحتاً تأکید شده بود، اماکن باشکوه دوره صفوی می‌بایست تخریب گردد و قاجار را خورشید تابان این سرزمین نامیده بود که با وجود آن نیازی به شمع و چراغ نمی‌باشد!»

حاج سیاح

پیش‌گفتار

این سفرنامه با نسخه‌ای منحصر به فرد در کتابخانه ملی ایران، شرح مأموریت فردی وابسته به دربار ناصرالدین‌شاه است که برای رساندن خلیت از جانب شاه، ابتدا عازم اصفهان و سپس شیراز شده است. نویسنده در هیچ قسمت از این سفرنامه به نام خویش اشاره نکرده است. به نظر می‌رسد همین مشخص نبودن نام نویسنده باعث شده است که تاکنون کسی رغبت به تصحیح آن نداشته باشد.

در سال ۱۳۹۱ شمسی به میکروفیلم این نسخه خطی بی‌نام و نشان با عنوان سفرنامه یکی از پیشخدمتان دسترسی پیدا کردم و با مطالعه آن ترغیب شدم که با جست‌وجو و تحقیق در کتاب‌ها، اسناد و روزنامه‌ها و مطابقت دادن مطالب، سبک، شیوه و افراد مورد اشاره در این نسخه خطی، نام نویسنده را پیدا کنم. این کوشش‌ها پس از پنج سال به نتیجه رسید و با اسناد و مدارک ثابت گردید که نویسنده این سفرنامه جعفرقلی‌خان اعتمادی ملقب به جلال‌الملک یا معین‌السلطان، فرزند عیسی‌خان اعتمادالدوله، پسر دایی ناصرالدین‌شاه و داماد ظل‌السلطان است. او و برادرش مجدالدوله از پیشخدمتان و نزدیکان پادشاه به‌شمار می‌رفتند که در بیشتر سفرهای متعدد داخلی و خارجی، شاه را همراهی می‌کردند. جعفرقلی‌خان در طول زندگی نسبتاً طولانی‌اش القابی مانند: غلام‌پچه باشی، جلال‌الملک، حاجب‌الدوله و معین‌السلطان را صاحب گردید. ایشان وقتی این سفر را انجام داد دارای لقب جلال‌الملک بود.